

Forvaltningsinformatikk i 10 år

Professor Dag Wiese Schartum, AFIN

For ti år siden skjedde det noe som var ganske ubetydelig for andre enn de som stor nær begivenhetenes sentrum: Fem studenter møtte opp til den første undervisningen på forvaltningsinformatikk hovedfag. Dersom det etter 10 år fortsatt var en håndfull studenter som fulgte et lite fag med et rart navn ved Universitetet i Oslo, ville vi neppe ha markert at det var gått 10 år. I 2004 har imidlertid forvaltningsinformatikk blitt betegnelsen på en ikke ubetydelig virksomhet. Årlig er det ca 100 studenter som følger undervisning på bachelor- og masternivå i de to studieprogrammene som Avdeling for forvaltningsinformatikk (AFIN) har ansvaret for, og i tillegg følger ca 50 studenter AFINs undervisning innen emnet Rettslige aspekter ved informasjonssikkerhet. Fra å være en liten enhet som primært drev med undervisning, har AFIN dessuten utviklet seg til å bli et sted der det skjer viktig forvaltningsinformatisk forskning i regi av 2 faste vitenskapelige ansatte og 3 stipendiater. Derfor var det trolig mange av de som lyttet til moderniseringsminister Morten Andreas Meyers åpningstale på AFINs jubileumskonferanse den 7. september 2004, som har tro på fortsatt fremgang for faget.

Hva er forvaltningsinformatikk? For den våkne leser er det ikke overraskende at forvaltningsinformatikk har med "forvaltning" og "informatikk" å gjøre! Denne ordsammensetningen angir imidlertid først og fremst en innfallsvinkel og ikke primært en avgrensning. "Forvaltning" signaliserer en spesiell oppmerksomhet på offentlig sektor, og særlig forvaltningsorganenes utøvelse av offentlig myndighet. I et samfunn der offentlig forvaltning har vide oppgaver og fullmakter på de fleste samfunnsområder, innebærer knapt "forvaltning" noen innsnevring. Oppmerksomheten i forvaltningsinformatikken er rettet mot *konsekvensene* av forvaltningens virksomhet for det enkelte samfunnsmedlem ("part"/"bruker") og for virksomheter, for eksempel i tilknytning til opplysningsplikt overfor forvaltningen mv. Ikke minst er vi opptatt av forholdet mellom ulike deler av forvaltningen; internt i forvaltningsorganer og mellom forvaltningsorganer. "Informatikk" i fagbetegnelsen indikerer at vi primært er opptatt av forhold ved offentlig forvaltning som har med bruk av IKT å gjøre – det vil si både informasjonssystemer og infrastrukturer. Vi er ikke bare opptatt av bruk og konsekvenser av teknologianvendelser; like meget står utvikling av IKT på dagsorden. Ordet forvaltningsinformatikk får ikke frem de samfunnsvitenskapelige elementene, selv om disse er sentrale. For eksempel er organisatoriske spørsmål tett knyttet sammen med spørsmål vedrørende utvikling og bruk av IKT, samfunnsvitenskapelig teori står ofte godt til juridiske tilnærminger (jf demokratiteori og offentlighetsprinsippet), og samfunnsvitenskapelig metode er ofte nødvendig i forvaltningsinformatisk forskning.

Det har ikke alltid vært lett å forstå hvorledes forvaltningsinformatikk forholder seg til rettsinformatikk. Hvorfor er ikke forvaltningsinformatikk bare en forvaltningsrettslig utgave av rettsinformatikken? Problemet med å skjelve mellom de to fagene skyldes åpenbart at forvaltningsinformatikken springer ut av det rettsinformatiske miljøet ved Universitetet i Oslo. I de første 10 årene har AFIN dessuten vært preget av personer som har vært kjent som rettsinformatikere. I tillegg nyter IRI og AFIN godt av et meget harmonisk og nært samboerskap, noe som gjør at miljøet i fjerde etasje på St Olavs plass i Oslo oppleves som ett miljø.

Likevel er forvaltningsinformatikk noe annet enn et spesialområde av rettsinformatikk. Selv om forskjellene ikke alltid er like klare, er de prinsipielle forskjellene klare nok: I motsetning til rettsinformatikk er forvaltningsinformatikk ikke et juridisk fag. Dette er veldig tydelig på

våre opptakskrav til mastergraden der studentene kun trenger ren jusutdanning tilsvarende ½ års studium. Forvaltningsinformatikken kombinerer rettslige, informatiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver og representerer derfor en genuint tverrfaglig/flerfaglig tilnærming. Dette innebærer at det er sammenhengene mellom det rettslige, informatiske og samfunnsvitenskapelige som står i sentrum, snarere enn dybdestudier innen ett av disse fagområdene. Dette innebærer ikke at forvaltningsinformatikk er et lite spesialisert fag; snarere pleier vi å skryte av at vi er *spesialister på sammenhenger!*

Å påstå at forvaltningsinformatikk handler om å være "spesialist på sammenhenger" kan kanskje mistenkes å være uttrykk for mye retorikk og lite realitet. Et sentralt område som illustrerer realiteten i dette, er imidlertid rettslige beslutningssystemer som er ett av de emneområdene forvaltningsinformatikken har opptatt seg med. Her handler forvaltningsinformatikk bl.a. om å beskrive systemutvikling i rettslige termer, gjøre en rettslig analyse av utviklingsarbeidet og så tilbakeføre denne rettslige erkjennelsen til diskusjonen om systemutvikling. Da får vi diskusjoner vedrørende systemutviklingsmodeller, og –metoder som blir annerledes enn det informatikere tidligere har ført. Gitt den rettslige erkjennelsen av forhold vedrørende systemutviklingsarbeidet, får vi dessuten en fornyet diskusjon av organisatoriske forhold: Hva bør forholdet være mellom den prosjektorganisasjonen som utfører systemutviklingsarbeidet og den delen av linjeorganisasjonen som har det faglige og rettslige ansvaret? Et annet eksempel kan hentes fra personvernområdet. Forvaltningsinformatikere vil ikke primært være opptatt av detaljerte diskusjoner om fortolkning av lovgivning, rettspraksis og annen tradisjonell rettskildebruk. Like meget er fokus rettet mot hvorledes personvernrettslige reguleringer virker inn på utvikling av informasjonssystemer, og mot personvernreguleringenes samfunnsmessige sider (hvilke holdninger har folk til personvern? I hvilken grad kjenner folk sine rettigheter? Hvordan kan IKT brukes til å effektivisere gjennomføringen av lovgivningen? mv).

Dersom vi spesielt sammenligner behandlingen av rettsspørsmål innen forvaltningsinformatikken og rettsinformatikken, vil en forvaltningsinformatiker typisk være opptatt av jussen i en samfunnsmessig, teknologisk og politisk kontekst, og i mindre grad enn rettsinformatikeren være opptatt av en tradisjonell rettsdogmatisk tilnærming. Forvaltningsinformatikere vil dessuten oftere være opptatt av rettslige styringsidealer. Dette legger for eksempel til rette for å være mer opptatt av hvorledes offentlighetsprinsippet kan understøttes ved hjelp av IKT, enn å oppta seg med særlige spørsmål i møte mellom teknologien og den enkelte paragraf i offentlighetsloven. Spørsmål om publisering av offentlige dokumenter på Internett (som faller utenfor det loven regulerer) blir derfor like viktig som spørsmål om innsyn i offentlige dokumenter etter begjæring (som er lovens ordning). Det er med andre ord hva som i dag best realiserer rettsidealet som er avgjørende for oppmerksomheten.

Forskjellene mellom forvaltningsinformatikk og rettsinformatikk kommer også til syne gjennom den organisatoriske plasseringen. IRI er et institutt knyttet til Det juridiske fakultetet i Oslo på vanlig måte. AFIN er en interfakultær enhet ved Universitetet i Oslo som *administrativt* er lagt til Det juridiske fakultetet, men som i faglige saker styres av egne styringsorganer med tverrfakultære sammensetning og representasjon fra fire fakulteter.

Etter å ha fremhevet så mange av ulikhetene mellom forvaltningsinformatikk og rettsinformatikk, og mellom AFIN og IRI, er det viktig å føye til at dette er forskjeller som eksisterer innenfor et symbiotisk samarbeidsforhold der forskjeller og nærhet er til gjensidig styrke og inspirasjon. Når vi ser på IRI og AFIN som ett miljø, er særegenhetene ved

forvaltningsinformatikken og AFIN viktige for å utnytte og videreutvikle en faglig bredde og bevegelsesmuligheter som neppe kunne eksistere uten den nåværende organiseringen. Dessuten speiler AFIN en bred faglig orientering og interesse som alltid har vært typisk for IRI i Oslo, og som Jon Bing alltid har stått som eksponent og fadder for. Derfor er det grunn til å tro og håpe på at eksistensen av forvaltningsinformatikken i fremtiden vil være til berikelse for rettsinformatikken. En viktig prøve på dette vil være Nordisk konferanse i rettsinformatikk i 2005 som vil bli arrangert i Oslo av AFIN og ha modernisering av offentlig forvaltning som tema.